

ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΕΝΙΣΧΥΣΗΣ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΑΠΟΔΟΧΗΣ ΚΑΤΑ ΤΗ ΧΩΡΟΘΕΤΗΣΗ ΤΟΠΙΚΑ ΑΝΕΠΙΘΥΜΗΤΩΝ ΧΡΗΣΕΩΝ ΓΗΣ

Σαμαρτζής Παναγιώτης

Διδάκτορας Πολεοδομίας – Χωροταξίας, Ε.Μ.Π., Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών, Εργαστήριο Σχεδιαστικής Μεθοδολογίας και Ρύθμισης του Χώρου, κτίριο Τοσίτσα 1^{ος} όροφος Πατησίων 42, Τ.Κ. Αθήνα τλφ. 2107723811
samartzis@gmail.com

Περίληψη: Στην εργασία αυτή με αφορμή το δημόσιο διάλογο που αναπτύχθηκε στο Δήμο Αυλώνος Νομού Ευβοίας, την περίοδο 2005 – 2008¹, λόγω μιας απόφασης χωροθέτησης τοπικά ανεπιθύμητης χρήσης γης, διαπιστώνουμε ότι συγκεκριμένοι παράγοντες του τρόπου λήψης αποφάσεων, οδηγούν σε τοπικές αντιδράσεις και στη μη υλοποίηση των αποφάσεων αυτών. Σκοπός της εργασίας είναι η συμβολή στη διαμόρφωση μιας πρότασης δημιουργικής ερμηνείας των τοπικών αντιδράσεων αλλά και ενός «οδικού χάρτη» για την ενίσχυση της κοινωνικής αποδοχής σε περιπτώσεις χωροθέτησης τοπικά ανεπιθύμητων χρήσεων γης. Αφετηρία μιας τέτοιας προσπάθειας, αποτελεί η θέση ότι τόσο οι αποφάσεις αυτές όσο και οι αναμενόμενες αντιδράσεις, είναι ζητήματα τα οποία θα χρειαστεί να διαχειριστούμε με περισσότερο οργανωμένο τρόπο, προκειμένου να μην επιβαρύνουμε μελλοντικές γενιές, ή πιο «αδύναμες» πληθυσμιακές ομάδες με τις συνέπειες των δικών μας επιλογών.

FACTORS INVOLVED IN SOCIAL ACCEPTABILITY OF DECISIONS CONCERNING LOCALLY UNWANTED LAND USES

Samartzis Panayotis

Phd Urban and Regional Planning, NTUA, School of Architecture, Laboratory of Planning Methodology and Spatial Planning, Tositsa Building 1st floor, Patision 42, Athens tlf. 00302107723811
samartzis@gmail.com

Abstract: In this study, examining the public dialogue which took place at the municipality of Aulona (Evia Prefecture), for the period 2005 – 2008, as a result of a decision for a locally unwanted land use, we ascertain that specific factors of the public decision making are leading to local reactions and to the failure of implementing those decisions. The aim of the study is to contribute to a constructive understanding of local reactions, and to the establishment of a “road map” for strengthening the social acceptability of decisions concerning locally unwanted land uses. Starting point of that approach is that we need to manage those kinds of decisions as also those kinds reactions in a more organized way, in order to avoid overloading the future generations, or the “weaker” parts of our societies with our actions due to misleading decisions.

Λέξεις Κλειδιά: Τοπικά Ανεπιθύμητες Χρήσεις Γης, Σύνδρομο NIMBY, συμμετοχή πολιτών, κύβος της Δημοκρατίας.

Key words: Locally unwanted land uses, NIMBY syndrome, citizen participation, «democracy cube».

¹ Στο πλαίσιο του ερευνητικού έργου: «Διερεύνηση των αναπτυξιακών δυνατοτήτων του Δήμου Αυλώνος. Δημιουργία μηχανισμού επιλογής – υποστήριξης των αναπτυξιακών προτεραιοτήτων του Δήμου Αυλώνος» διάρκειας 19 μηνών, το οποίο αποτέλεσε αντικείμενο της από 25/04/2007 προγραμματικής σύμβασης μεταξύ Ε.Μ.Π. και Δήμου Αυλώνος Νομού Ευβοίας, με Επιστημονική Υπεύθυνη την καθ. Ε. Παναγιωτάτου. Το ερευνητικό αυτό έργο αποτέλεσε τη βάση για τη μελέτη περίπτωσης η οποία αξιοποιήθηκε για την εκπόνηση της διδακτορικής μου διατριβής με θέμα: «Σχεδιάζοντας βήματα για την ανάπτυξη, δίνοντας βήμα στους πολίτες. Ξεκινώντας ένα πείραμα στο Δήμο Αυλώνος Νομού Ευβοίας», με επιβλέπουσα την καθ. Ε. Παναγιωτάτου.

1. Εισαγωγή

Στο πλαίσιο της ευρύτερης προσπάθειας που καταβάλλει η Ελληνική Πολιτεία για την αντιμετώπιση του ζητήματος διαχείρισης των στερεών αποβλήτων, η υλοποίηση της οποίας έχει ήδη καθυστερήσει σύμφωνα με το χρονοπρογραμματισμό των αντίστοιχων Ευρωπαϊκών Οδηγιών, έχει νομοθετηθεί η ανά Νομό διάκριση του χώρου σε Διαχειριστικές Ενότητες, όπου προβλέπεται και η συγκρότηση Φορέων Διαχείρισης Στερεών Αποβλήτων.

Ο Νομός της Εύβοιας, είναι χωρισμένος σε 3 διαχειριστικές ενότητες και ο Δήμος Αυλώνας ανήκει στην 3η Διαχειριστική Ενότητα μαζί με τους Δήμους Δυστίων, Καρύστου, Κονιστρών, Κύμης, Μαρμαρίου, Στυραίων, Ταμυναίων και την Κοινότητα Καφηρέα. Σύμφωνα με τον εγκεκριμένο Περιφερειακό Σχεδιασμό για τη Διαχείριση Στερεών Αποβλήτων, όπως αποτυπώνεται στην αρ. 6972/22-12-2005 απόφαση του Γενικού Γραμματέα Περιφέρειας Στερεάς Ελλάδας, προβλέπεται η κατασκευή και λειτουργία ενός Χώρου Υγειονομικής Ταφής Απορριμμάτων (Χ.Υ.Τ.Α.) για την 3^η Διαχειριστική Ενότητα.

Στην κατεύθυνση αυτή συντάχθηκε μελέτη, η οποία ανέδειξε συγκεκριμένη επιλογή χωροθέτησης, για την οποία εγκρίθηκαν οι Περιβαλλοντικοί Όροι, με την αρ. 5720/21-9-2006 απόφαση της ΔΙ.ΠΕ.ΧΩ. Περιφέρειας Στερεάς Ελλάδας. Ας σημειωθεί ότι η έγκριση αυτή έγινε κατά τη διάρκεια της προεκλογικής περιόδου για την ανάδειξη των αιρετών της Αυτοδιοίκησης Α' και Β' Βαθμού. Ως θέμα άρχισε να γνωστοποιείται στο κοινό μέσω ερωτήσεων στο Νομαρχιακό Συμβούλιο και στη συνέχεια μέσω ερωτήσεων στη Βουλή, από το Νοέμβριο του 2006.

Το χρονικό διάστημα που μεσολαβεί από την έγκριση των περιβαλλοντικών όρων, μέχρι την απόρριψη από την τοπική κοινωνία και τους Δημάρχους της καταλληλότητας χωροθέτησης του έργου στο Δημοτικό Διαμέρισμα Γαβαλά, μια σειρά από παράγοντες φαίνεται να διαμόρφωσαν το περιεχόμενο του δημόσιου διαλόγου, αλλά και να συνέβαλλαν στη μη επίλυση του προβλήματος έως τον Μάιο του 2010. Το περιεχόμενο αυτού του διαλόγου αλλά και οι παράγοντες που συνέβαλλαν σε αυτό εξετάζονται, προκειμένου να αντληθούν σκέψεις – προτάσεις βελτίωσης των όρων διεξαγωγής δημόσιου διαλόγου γύρω από ζητήματα χωροθέτησης τοπικά ανεπιθύμητων χρήσεων γης.

2. Μεθοδολογία

Για τη διερεύνηση των παραγόντων που διαμόρφωσαν τα χαρακτηριστικά του δημόσιου διαλόγου ο οποίος αναπτύχθηκε με αφορμή την απόφαση χωροθέτησης του ΧΥΤΑ καθώς και τα αποτελέσματα αυτού, παρακολουθήσαμε ημερίδες ενημέρωσης, συνεδριάσεις Δημοτικών Συμβουλίων και προχωρήσαμε σε συνεντεύξεις – συζητήσεις με συμμετέχοντες στο διάλογο. Ήδη από την παρακολούθηση και εξέταση των πρακτικών μιας ημερίδας ενημέρωσης, διαπιστώσαμε συγκεκριμένα χαρακτηριστικά σημεία. Τα χαρακτηριστικά αυτά επαναλαμβάνονται σε όλες τις διαφορετικές μορφές του δημόσιου διαλόγου που εντοπίσαμε γύρω από την απόφαση αυτή, υποδηλώνοντας ότι αυτά αποτελούν και απόρροια παραγόντων που αφορούν την ίδια τη διαδικασία λήψης αποφάσεων. Τα παραπάνω πραγματοποιήθηκαν στο πλαίσιο ερευνητικού έργου (Παναγιωτάτου 2008), όπου οι παράγοντες αυτοί ελέγχθηκαν ως προς την αξιοπιστία τους και σε άλλες περιπτώσεις που ανέκυψαν στη συνέχεια κατά τη διάρκεια του ερευνητικού.

3. Χαρακτηριστικά σημεία δημόσιου διαλόγου

Στις 20/1/2007, οργανώθηκε εκδήλωση στο Δήμο Αυλώνας με στόχο την παρουσίαση των διαφόρων μεθόδων ολοκληρωμένης διαχείρισης στερεών αποβλήτων καθώς και των πορισμάτων της μελέτης που είχε αναθέσει η Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση για τη χωροθέτηση του ΧΥΤΑ της 3ης Διαχειριστικής Ενότητας Σύμφωνα με τη μελέτη, ο χώρος που συγκέντρωνε την μεγαλύτερη βαθμολογία στην ικανοποίηση των κριτηρίων που είχαν τεθεί, ήταν στο Δημοτικό Διαμέρισμα Γαβαλά του Δήμου Ταμυναίων, σε χώρο που ήταν στα όρια με το Δήμο Αυλώνας. Η εκδήλωση έγινε με πρωτοβουλία του Δήμου Αυλώνας και είχαν κληθεί να μιλήσουν εκπρόσωποι της μελετητικής ομάδας, καθώς και της Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης. Επίσης πρόσκληση είχε δοθεί σε Δημάρχους των άλλων Δήμων που ανήκουν στην εν λόγω διαχειριστική ενότητα, σε αιρετούς εκπροσώπους της Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης και σε βουλευτές της περιοχής. Οι κάτοικοι οι οποίοι ήρθαν για να παρακολουθήσουν την εκδήλωση ήταν γύρω στους 170. Η ενημέρωση και ο δημόσιος διάλογος που ακολούθησε διήρκεσε από τις 11:00 έως τις 13:30, ενώ δύο ήταν οι αντιλήψεις οι οποίες διασταυρώθηκαν.

Η πρώτη αρθρώθηκε γύρω από τα εξής σημεία:

- το χαρακτήρα του επείγοντος που έχει η απόφαση της χωροθέτησης, καθώς υπάρχει άμεσος ο κίνδυνος επιβολής προστίμων από την Ευρωπαϊκή Ένωση,
- την ανάγκη ορθολογικής διαχείρισης των απορριμμάτων και τη μετάβαση από το υφιστάμενο πλαίσιο των ανεξέλεγκτων χωματερών στο σύστημα του Χώρου Υγειονομικής Ταφής Απορριμμάτων, ως ένα απαραίτητο βήμα προκειμένου στη συνέχεια και με την εφαρμογή της ανακύκλωσης να μετατραπεί σε Χώρο Υγειονομικής Ταφής Υπολειμμάτων. Κατά τη χρονική περίοδο που εξετάζουμε, ο Δήμος διέθετε 7 χώρους ανεξέλεγκτης διάθεσης απορριμμάτων.
- τη διαβεβαίωση ότι θα ληφθούν όλα τα απαραίτητα μέτρα για την προστασία της υγείας των κατοίκων από την κατασκευή και λειτουργία του ΧΥΤΑ στην εν λόγω θέση.

Η δεύτερη η οποία είχε τα χαρακτηριστικά του Ν.Ι.Μ.Β.Υ. συνδρόμου, εστίαζε με έμφαση στα εξής σημεία:

- στη δυσπιστία για την ειλικρίνεια των προθέσεων αφού προγενέστερη μελέτη είχε αναδείξει άλλη τοποθεσία ως καταλληλότερη, δημιουργώντας ερωτηματικά για την επιλογή νέας θέσης,
- στη δυσπιστία για την αξιοπιστία της μελέτης, αφού εμφανίζονταν άμεσα αναγνωρίσιμα λάθη (απουσία χωριών από το Χάρτη της χωροθέτησης που γειτνιάζουν με την προτεινόμενη τοποθεσία), άρα και γενικότερη αξιοπιστία της όλης δουλειάς,
- στη δυσπιστία για την ικανότητα εφαρμογής των απαραίτητων μέτρων προστασίας της δημόσιας υγείας, σε μια περιοχή που είναι πολλαπλά επιβαρυνόμενη από τη λειτουργία των εργοστασίων της ΑΓΕΤ και της ΔΕΗ,
- στη μη προγενέστερη ενημέρωση και διαβούλευση με τους κατοίκους,
- στην αναγκαιότητα άμεσης έναρξης της ανακύκλωσης και περάσματος κατευθείαν στη δημιουργία και λειτουργία Χώρου Υγειονομικής Ταφής Υπολειμμάτων.
- στην επισήμανση των ευθυνών αυτών που ασκούν την εξουσία για τη μη έγκαιρη και ορθή επίλυση του ζητήματος αυτού.

Σε αυτό το κλίμα οι Δήμαρχοι εμφανίστηκαν, στην πλειοψηφία τους σιωπηρώς, να μη στηρίζουν την προτεινόμενη θέση. Η αντιπαράθεση η οποία έλαβε χώρα ήταν τέτοια, που δεν επέτρεψε στον εκπρόσωπο του μελετητή να κάνει ολοκληρωμένη παρουσίαση, οδηγώντας τελικά σε εσπευσμένο κλείσιμο της ημερίδας. Πρακτικά μετά από αυτό, εγκαταλείφθηκε η επιλογή της χωροθέτησης του ΧΥΤΑ στο Δημοτικό Διαμέρισμα Γαβαλά και ύστερα από διαδοχικές συνεδριάσεις του συλλογικού οργάνου του Φορέα Διαχείρισης, υποδείχθηκε από τους Δημάρχους μια άλλη θέση στα Νότια Στύρα, μέσα από την εκπόνηση νέας μελέτης, η οποία δεν έχει ολοκληρωθεί έως σήμερα.

4. Επαλήθευση των χαρακτηριστικών σημείων του δημόσιου διαλόγου

Τα χαρακτηριστικά αυτά σημεία βρέθηκαν να επαναλαμβάνονται τόσο σε συγκέντρωση που έγινε στο Αλιβέρι, όσο και σε ανακοινώσεις των Δημοτικών Παρατάξεων και της Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης (Παναγιωτάτου 2008). Η επανάληψη των χαρακτηριστικών αυτών μας οδηγεί στην υπόθεση ότι αποτελούν συνέπειες βαθύτερων όψεων του τρόπου λήψης αποφάσεων που αφορούν όχι μόνο ζητήματα χωροθέτησης τοπικά ανεπιθύμητων χρήσεων γης, αλλά και του τρόπου με τον οποίο η ίδια η κοινωνία συμμετέχει στη διαμόρφωση του μέλλοντός της δηλαδή στο σχεδιασμό (Forester 1989). Με αφετηρία αυτήν την υπόθεση μπορούμε να προχωρήσουμε στην ερμηνεία των παραγόντων που διαμόρφωσαν το συγκεκριμένο περιεχόμενο δημόσιου διαλόγου.

5. Παράγοντες διαμόρφωσης του περιεχομένου του δημόσιου διαλόγου

Κύριοι παράγοντες που έπαιξαν ρόλο στην αντίδραση της τοπικής κοινωνίας και στην τελική ακύρωση της προσπάθειας ήταν:

α) Ο μη σχεδιασμένος δημόσιος διάλογος: Το ζήτημα της χωροθέτησης του ΧΥΤΑ, δεν ήταν νέο ζήτημα για την τοπική κοινωνία. Η απουσία σχεδιασμένου δημόσιου διαλόγου, όπως φάνηκε από την απουσία κοινής γλώσσας, μεταξύ των Δημοτικών Συμβουλίων των εξυπηρετούμενων περιοχών, αποτέλεσε το κατάλληλο υπόβαθρο για την ενίσχυση πολιτικών και διχαστικών διλημμάτων, τα οποία επισκίασαν την ουσία και την αναγκαιότητα επίλυσης του ζητήματος αυτού, ειδικά σε μια περιοχή που το ζήτημα των ανεξέλεγκτων χωματερών είναι ιδιαίτερα έντονο.

β) Ο πολιτικός χρόνος: Εξετάζοντας κάποια χρονικά δεδομένα διαπιστώνουμε ότι, ενώ οι δημοτικές και νομαρχιακές εκλογές έγιναν τον Οκτώβριο του 2006, η έγκριση των περιβαλλοντικών όρων έγινε τον Σεπτέμβριο του 2006 και η δημόσια συζήτηση αμέσως μετά τις εκλογές, με «νωπτό»

ακόμη το αποτέλεσμα των εκλογών και τη «γνωστή» πολιτική πόλωση που επικρατεί. Ο πολιτικός χρόνος αναδεικνύεται για άλλη μια φορά κομβικός παράγοντας που καθορίζει την έκβαση των ζητημάτων που άπτονται δημόσιων πολιτικών.

γ) Η έλλειψη εμπιστοσύνης μεταξύ κοινωνίας και πολιτικού συστήματος και η κρίση εμπιστοσύνης ως προς τους «ειδικούς»: Εδώ τίθεται ένα βαθύτερο και ουσιαστικό ζήτημα. Κατά πόσο η τεχνοκρατική άποψη είναι πολιτικά ουδέτερη και κατά πόσο μπορεί να «εξυπηρετεί πολιτικές σκοπιμότητες». Αυτές οι δυο διαστάσεις στα άκρα τους, χρησιμοποιούνται για να δειχθεί η καταλληλότητα ή μη μιας πρότασης, εμφανίζοντας την άποψη των ειδικών είτε ως αντικειμενική είτε ως «πολιτικά» χειραγωγούμενη. Στη δεύτερη περίπτωση, συνήθως αναζητούνται και τυχόν εμφανείς ελλείψεις, για επιβεβαίωση των απόψεων αυτών. Στην περίπτωση μας, προγενέστερη μελέτη είχε αναδείξει άλλη τοποθεσία ως καταλληλότερη για την χωροθέτηση του ΧΥΤΑ. Μετά από έντονη τοπική αντίδραση, η διαδικασία σταμάτησε και μεταγενέστερα είχαμε την εκπόνηση της νέας μελέτης. Σήμερα λοιπόν, χωρίς να έχει αιτιολογηθεί δημόσια το γιατί εγκαταλείφθηκε η προγενέστερη πρόταση, δεν έμενε παρά να διερευνηθούν άμεσα αναγνωρίσιμα λάθη, όπως για παράδειγμα η μη απεικόνιση «επίμαχων» οικισμών προκειμένου να τονισθεί η πολιτική σκοπιμότητα της προτεινόμενης λύσης.

δ) Το ευρύτερο περιβάλλον που διεξάγεται η συζήτηση: Καθώς η περιοχή υποβαθμίζεται περιβαλλοντικά και είναι αντιμέτωπη με ενέργειες που δεν έχουν βασιστεί σε δημόσια ενημέρωση – διαβούλευση (ζητήματα καύσης RDF και πιθανότητας χρήσης λιθάνθρακα στα εργοστάσια της ΑΓΕΤ και της ΔΕΗ αντίστοιχα), εύλογη και αναμενόμενη είναι η δυσπιστία των τοπικών κοινωνιών. Ειδικά ζητήματα χωροθέτησης Τοπικά Ανεπιθύμητων Χρήσεων Γης, εγείρουν αντιδράσεις τύπου N.I.M.B.Y., τις οποίες χρειάζεται κανείς τις δει και ως συνέπειες μιας μακρόχρονης αναξιόπιστης λειτουργίας του ελληνικού κράτους (Καλιαμπάκος 2006).

ε) Η απουσία δεδομένου και κοινωνικά αποδεκτού σχεδίου ανάπτυξης: Όταν επιχειρείται να τεθεί ένα τόσο σημαντικό ζήτημα σε δημόσιο διάλογο, χωρίς να έχει προϋπάρξει ούτε διάλογος αλλά ούτε και συνολικά διαμορφωμένη πρόταση για το χαρακτήρα και το μέλλον μιας περιοχής, η όποια δημόσια συζήτηση για χωροθέτηση Τοπικά Ανεπιθύμητης Χρήσης Γης είναι σχεδόν «καταδικασμένη» να αποτύχει.

στ) Η χωρική και χρονική διάσταση της συμμετοχής: Η συζήτηση με τους κατοίκους εκλαμβάνεται ως συζήτηση με τους θιγόμενους και όχι με το σύνολο των προς εξυπηρέτηση κατοίκων, επιβεβαιώνοντας ότι σε δημόσιο διάλογο συνήθως συμμετέχει αυτός που θίγεται. Η κινητοποίηση ευρύτερου πληθυσμού απαιτεί ειδική προεργασία που εδώ τουλάχιστον δεν έγινε. Έτσι η χωρική διάσταση της συμμετοχής φαίνεται να διαδραματίζει ιδιαίτερα σημαντικό ρόλο, ενώ ο κοινωνικός έλεγχος της εξέλιξης του ζητήματος, παύει με τη χωρική «απομάκρυνσή» του, καθώς βασίζεται σε αντίδραση η οποία έχει συγκεκριμένα «χωρικά όρια».

6. Επαλήθευση παραγόντων

Στην περιοχή που εξετάζουμε, επαληθεύθηκε η ύπαρξη των ίδιων παραγόντων και στην προσπάθεια αδειοδότησης λατομικής δραστηριότητας, στην περιοχή της Οκτωινιάς (Παναγιωτάτου 2008).

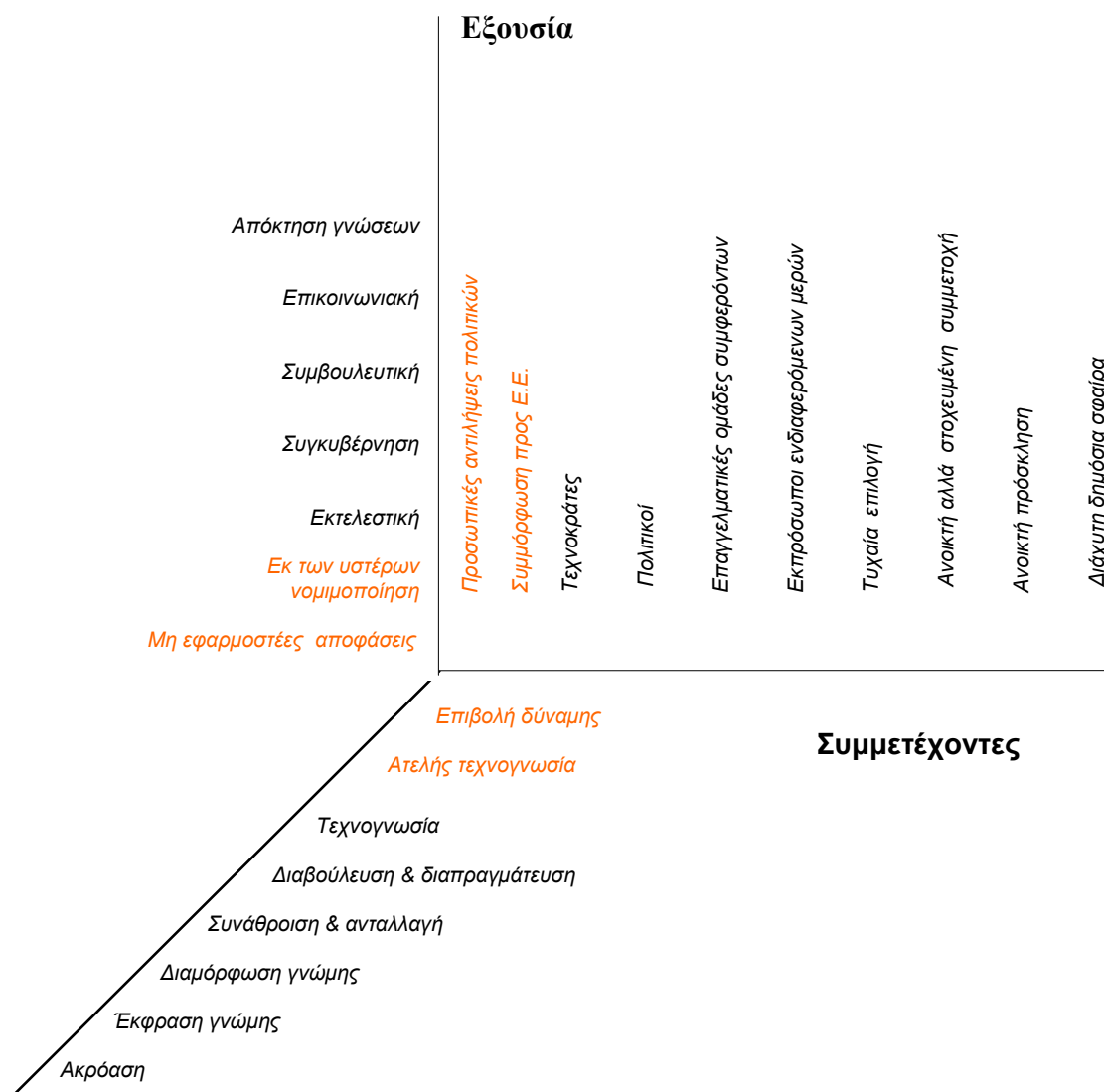
7. Πρόταση ερμηνείας των τοπικών αντιδράσεων

Τα όσα προηγήθηκαν επιβεβαιώνουν την ανάγκη να προσεγγίσουμε τα ζητήματα της αντίδρασης των τοπικών κοινωνιών σε θέματα χωροθέτησης τοπικά ανεπιθύμητων χρήσεων γης, ως συνέπειες του ίδιου του συστήματος λήψης δημόσιων αποφάσεων στη θεματική της ανάπτυξης. Από το σύστημα αυτό απουσιάζει κάθε προσπάθεια ουσιαστικής συμμετοχής των πολιτών από τη θέσπιση των στόχων έως την υλοποίησή τους. Έτσι φαντάζει ως αυτονόητη η καθολική αντίδραση όταν θα έρθει προς συζήτηση ένα ζήτημα που αφορά χωροθέτηση τοπικά ανεπιθύμητης χρήσης γης, αφού τόσο η ανάπτυξη όσο και οι αρνητικές επιπτώσεις αυτής, εκλαμβάνονται ως κάτι που έρχεται «απ' έξω» και «απλά τοποθετείται» στο τοπικό επίπεδο (Σαμαρτζής 2010).

Στο βαθμό που κατανοήσουμε ότι ως κοινωνία θα χρειαστεί να λάβουμε και τέτοιου είδους αποφάσεις, αφού η αποστροφή ή η αναβολή της συμμετοχής μας σήμερα, σημαίνει ότι είτε οι επόμενες γενιές, είτε κάποια πιο «αδύναμα» τμήματα της κοινωνίας στο άμεσο μέλλον, θα υποχρεωθούν να δεχθούν τις αρνητικές συνέπειες των πράξεών μας (Wenar 2003), καθίσταται σημαντικό ένα τέτοιο εγχείρημα μετάλλαξης του τρόπου με τον οποίο λαμβάνουμε αποφάσεις. Μια τέτοια θεώρηση της ευθύνης σηματοδοτεί και η αντίληψη που θέλει το τι συμβαίνει στο τοπικό

επίπεδο να μην αποτελεί μια αυτόματη εγγραφή ευρύτερων διαδικασιών που λαμβάνουν χώρα σε «υψηλότερο» επίπεδο, αλλά αποτελεί συνέπεια μιας δυναμικής αλληλεπίδρασης του γενικού με το ειδικό (Παναγιωτάτου 1988).

Ένα μέσο δημιουργικής ανάγνωσης των τοπικών αντιδράσεων, μπορεί να αποτελέσει η κατανόηση του τρόπου λήψης αποφάσεων μέσω του κύβου της Δημοκρατίας (Fung 2006) στην προσαρμοσμένη του μορφή στην άτυπη ελληνική πραγματικότητα (Σαμαρτζής 2010). Ο κύβος αυτός συγκροτείται από τις δυνητικές απαντήσεις που δίνουμε σε τρία θεμελιώδη ερωτήματα περί συμμετοχής: ποιοι συμμετέχουν, πώς οι συμμετέχοντες επικοινωνούν και λαμβάνουν αποφάσεις, ποια η παραγόμενη εξουσία.

Επικοινωνία και αποφάσεις

Σχήμα 1. Προσαρμογή του «κύβου της δημοκρατίας» στην «άτυπη» Ελληνική πραγματικότητα (Σαμαρτζής 2010)

8. Ανάγνωση του τρόπου λήψης απόφασης χωροθέτησης ΧΥΤΑ μέσω του «κύβου της Δημοκρατίας».

Διακρίνουμε δυο φάσεις στην απόφαση για τη χωροθέτηση του ΧΥΤΑ. Στην πρώτη φάση, έως τη μελέτη περιβαλλοντικών επιπτώσεων, οι συμμετέχοντες ήταν οι μελετητές (ειδικοί) και μέρος του τοπικού πολιτικο – διοικητικού συστήματος. Παράχθηκε μια εκτελεστή απόφαση, βασισμένη σε μερική τεχνογνωσία, ως αποτέλεσμα συγκερασμού επιστημονικότητας και πολιτικών επιλογών, με

χαμηλό βαθμό συμμετοχής του διοικητικού συστήματος. Καθοριστικός παράγοντας αναδείχθηκε ο πολιτικός χρόνος.

Στη συνέχεια, στη δεύτερη φάση, λόγω της προσαρμογής της ελληνικής νομοθεσίας στις ευρωπαϊκές οδηγίες που αφορούν τις περιβαλλοντικές αδειοδοτήσεις, αναζητήθηκε η γνώμη των τοπικών κοινωνιών. Η δυνατότητα διεξαγωγής συνελεύσεων για αυτά τα ζητήματα, προσέλκυσε αυτούς που αντιτίθενται στη χωροθέτηση του ΧΥΤΑ. Εδώ εμφανίζεται ένα θεμελιώδες ζήτημα. Συχνά σε αποφάσεις που φαινομενικά παράγουν διάχυτα οφέλη, αλλά η επιβάρυνση έχει συγκεκριμενοποιημένη χωρική και ίσως και ατομική έκφραση, αυτοί που θα προσέλθουν αυτόματα είναι αυτοί που θίγονται και όχι αυτοί που γενικά θα ωφεληθούν. Στο βαθμό δηλαδή που δεν συγκεκριμενοποιηθούν οι ωφέλειες από την λήψη της απόφασης, αλλά και τα βάρη από τη μη λήψη της, φαίνεται αρκετά πιθανό ότι η κατάσταση θα εξελιχθεί, όπως και στην περίπτωση μας. Η χωρική αντιστοίχιση της συμμετοχής με τη χωρική έκφραση του προς συζήτηση θέματος, φαίνεται λοιπόν να αποτελεί ένα επιπλέον ζήτημα δημοκρατίας. Η παραγόμενη απόφαση είναι μια εκτελεστή απόφαση, σε αντίθετη κατεύθυνση της αρχικά ληφθείσας απόφασης, την οποία και μετατρέπει σε μη εκτελεστή, κατόπιν όχι διαλόγου αλλά επιβολής δύναμης. Έτσι οι παράγοντες διαμόρφωσης των χαρακτηριστικών του δημόσιου διαλόγου που είδαμε επηρέασαν την τελική «χωροθέτηση» της απόφασης μέσα στον «κύβο» της δημοκρατίας.

Η παραπάνω προσέγγιση μας βοηθά να κατανοήσουμε ότι οι τοπικές αντιδράσεις αποτελούν μέρος του τρόπου με τον οποίο λαμβάνουμε αποφάσεις και έχουν να κάνουν με το περιεχόμενο της δημοκρατίας. Έτσι μια οποιαδήποτε πρόταση διαμόρφωσης ενός οδικού χάρτη για την ενίσχυση της κοινωνικής αποδοχής κατά την χωροθέτηση τοπικά ανεπιθύμητων χρήσεων γης σε μια δημοκρατική κοινωνία, δεν μπορεί παρά να περνά από τα ίδια ίχνη που συγκροτούν τον οδικό χάρτη ενίσχυσης της συμμετοχής των πολιτών στην αναπτυξιακή διαδικασία.

9. Προς έναν «οδικό χάρτη» ενίσχυσης της συμμετοχής των πολιτών στην αναπτυξιακή διαδικασία.

Από τα όσα έχουν προηγηθεί αναδεικνύονται νέοι ρόλοι για το πολιτικό – διοικητικό σύστημα και τους ειδικούς, όπως αυτοί απορρέουν από τον «οδικό χάρτη» που μπορεί να διαμορφωθεί από τα παρακάτω σημεία:

9.1. Ο εντοπισμός και η δικτύωση των πυρήνων. Σημαντικό ζήτημα σε μια προσπάθεια ενίσχυσης της συμμετοχής είναι ο εντοπισμός του κρίσιμου πλήθους των ανθρώπων που θα μπορούσαν να στηρίξουν μια τέτοια διαδικασία. Η αναζήτησή τους στους χώρους του τοπικού πολιτικού – διοικητικού συστήματος και των τοπικών συλλογικοτήτων, αποτελεί μια δυσχερή διαδικασία μακροχρόνιας επένδυσης. Η δικτύωση αυτών των πυρήνων είναι αναγκαία προϋπόθεση ώστε η δράση τους να αποκτήσει περισσότερο εξωστρεφή και συνεργατικά χαρακτηριστικά.

9.2. Συγκρότηση Χώρου Δημόσιου Διαλόγου με Φορείς και Πολιτικό – Διοικητική Εκπροσώπηση. Κομβικό στοιχείο για την καλλιέργεια της αλλαγής με στόχο την ενίσχυση της συμμετοχής είναι η εξισορρόπηση της εξουσίας. Αυτή χρειάζεται ένα «χώρο» στον οποίο να επιχειρείται. Η σημασία της λειτουργίας ενός τέτοιου μηχανισμού δημόσιας διαβούλευσης, για την εξισορρόπηση της εξουσίας, θεμελιώνεται κύρια στη θέση ότι οι στόχοι και η πληροφορία δεν είναι εκ των προτέρων δεδομένα αλλά σχηματίζονται και μετασχηματίζονται, διαπραγματεύονται και κατακτώνται, μέσα από πολιτικές λειτουργίες διαλόγου, διαπραγμάτευσης και διεκδίκησης (Forester 1989, Fung 2005). Η οργανωτική θωράκιση της διαδικασίας είναι σκόπιμο να γίνει εξαρχής, προκειμένου να δοθούν απαντήσεις και σε ερωτήματα νομιμοποίησης αλλά και πραγματικής επιθυμίας «παραχώρησης» ή «αναγνώρισης» νέων δικτύων εξουσίας από το υφιστάμενο σύστημα.

9.3. Χαρακτηριστικά σημεία πρόσκλησης για συμμετοχή. Ένα σύνολο σημείων φαίνεται να αποτελούν ισχυρούς παράγοντες πρόσκλησης για συμμετοχή (Σαμαρτζής 2010):

- Η ανάδυση αναπτυξιακού λόγου διαρθρωμένου σε μικρά βήματα. Στη θέση των μεγαλεπήβολων στόχων, φαίνεται ότι τα μικρά βήματα ταιριάζουν στην εδραίωση και ανάπτυξη της συμμετοχής των πολιτών. Αυτά αποτελούν όχι μόνο βήματα προς επίτευξη ενός ευρύτερου σχεδίου, αλλά και πεδίο αμοιβαίας ανίχνευσης από τους συμμετέχοντες για την ειλικρίνεια των προθέσεων, την αξιοπιστία και την αποτελεσματικότητα της διαδικασίας. Έτσι είναι δυνατή η κατανόηση των επιδιωκόμενων στόχων και των διαθέσιμων μέσων, επιτρέποντας τον έλεγχο μεταξύ

λόγων και πράξης και συμβάλλοντας στην κοινωνική νομιμοποίηση καθώς και στην ενίσχυση της αυτοπεποίθησης της ίδιας της κοινωνίας.

- Η επικοινωνία απλών μηνυμάτων, προκειμένου να είναι κατανοητό και ελέγξιμο το περιεχόμενό τους.
- Η τεκμηρίωση των μηνυμάτων ώστε να ενισχυθεί η εμπιστοσύνη στο δημόσιο διάλογο,
- Η επιμονή στην επικοινωνία,
- Η ανάδειξη θετικών παραδειγμάτων μέσα από τα πρώτα βήματα της συμμετοχής, καθώς και η αποδοχή των λαθών που έχουν γίνει.

9.4. Η άρση της υποαντιπροσώπησης. Σαφώς η συμμετοχή προκαλείται και μαθαίνεται, αλλά δεν επιβάλλεται. Έτσι χρειάζεται το πολιτικό διοικητικό σύστημα να είναι σε συνεχή προσπάθεια ανοίγματος της διαδικασίας λήψης αποφάσεων σε «αποκλεισμένες» πληθυσμιακές ομάδες (Τσεβρένη 2008), αναδεικνύοντας ταυτόχρονα τις χωρικές και χρονικές διαστάσεις της συμμετοχής προκειμένου αυτή να αποκτήσει νόημα και περιεχόμενο.

9.5. Η συγκρότηση παρατηρητηρίων. Η προσπάθεια συγκρότησης τοπικών παρατηρητηρίων για την παρακολούθηση κοινωνικά νομιμοποιημένων, κρίσιμων αναπτυξιακών παραμέτρων, μπορούν να συμβάλλουν στην τεκμηρίωση του δημόσιου λόγου στη θεματική της ανάπτυξης (Βαλεριάνου 2006).

Τα παραπάνω, συχνά απαιτούν μια αρχική στήριξη προκειμένου να δρομολογηθούν. Στην κατεύθυνση αυτή ο ρόλος των «ειδικών» είναι σημαντικός για την καλύτερη δυνατή εκκίνηση της διαδικασίας. Η ματιά του «ειδικού» δεν είναι μια ματιά αντικειμενική και έξω από κάθε κριτική, αλλά συνεισφέρει με το δικό της τρόπο στην κατασκευή της πραγματικότητας, με τη διαμόρφωση ενός τεκμηριωμένου και κοινωνικά νομιμοποιημένου αναπτυξιακού λόγου, στο βαθμό που ενσωματώνει την διαθέσιμη τοπική γνώση.

10. Συμπεράσματα

Αντιλαμβανόμενοι ζητήματα τοπικών αντιδράσεων σε χωροθετήσεις τοπικά ανεπιθύμητων χρήσεων γης, με ένα δημιουργικό τρόπο ως εκφάνσεις δημοκρατικού τρόπου λήψης αποφάσεων στη θεματική της ανάπτυξης (Σαμαρτζής 2007), χρειάζεται να μάθουμε να αφιερώνουμε περισσότερο χρόνο και περισσότερη προσπάθεια, ώστε οι πολίτες να προσκληθούν ενεργά στη διαμόρφωση του μέλλοντός τους. Στην κατεύθυνση αυτή νέοι ρόλοι δημιουργικοί και δημοκρατικοί αναδύονται και για το πολιτικό – διοικητικό σύστημα και για τους «ειδικούς», συνέπεια της ευθύνης που μας αναλογεί και ως προς τις νέες γενιές και ως προς τα πιο «αδύναμα» τμήματα της κοινωνίας μας.

Βιβλιογραφία

- Βαλεριάνου Κ., Παναγιωτάτου Ε., Κλαμπασέα Ε, και Σαγιάς Ι., 2006 «*Παρατηρώντας τον Πειραιά ...*» Ε.Μ.Π. , Εργαστήριο Σχεδιαστικής Μεθοδολογίας και Ρύθμισης του Χώρου – Δήμος Πειραιά, Αθήνα 2006
- Καλιαμπάκος Δ., 2006: «*Το σύνδρομο Ν.Ι.Μ.Β.Υ και η χαμένη τιμή της ελληνικής πολιτείας*», διαθέσιμο στο: <http://www.survey.ntua.gr/main/studies/environ/keimena/kaliampakos.pdf>
- Παναγιωτάτου Ε. 1988 «*Συμβολή σε μια Ενιαία Θεώρηση του Χώρου και σε μια άλλη Σχεδιαστική Πολιτική*», ΕΜΠ, Αθήνα 1988
- Παναγιωτάτου Ε (Επιστημονική Υπεύθυνη), 2008: «*Διερεύνηση των αναπτυξιακών δυνατοτήτων του Δήμου Αυλώνας. Δημιουργία μηχανισμού επιλογής – υποστήριξης των αναπτυξιακών προτεραιοτήτων του Δήμου Αυλώνας*», Ε.Μ.Π. ,Εργαστήριο Σχεδιαστικής Μεθοδολογίας και Ρύθμισης του Χώρου – Δήμος Αυλώνας Νομού Ευβοίας, Αθήνα 2008
- Σαμαρτζής Π., 2007: «*Η Σχέση Πόλης-Υπαίθρου μέσα από τις Θεωρίες της Δημοκρατίας. Η Περίπτωση των Τοπικά Ανεπιθύμητων Χρήσεων Γης*», 8ο Πανελλήνιο Γεωγραφικό Συνέδριο, Ελληνική Γεωγραφική Εταιρεία και Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Αθήνα, Οκτώβριος 2007
- Σαμαρτζής Π., 2010 : «*Σχεδιάζοντας βήματα για την ανάπτυξη, δίνοντας βήμα στους πολίτες. Ξεκινώντας ένα πείραμα στο Δήμο Αυλώνας Νομού Ευβοίας*» Διδακτορική Διατριβή, Τομέας Πολεοδομίας και Χωροταξίας, Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών, επιβλέπουσα Καθηγήτρια Ε. Παναγιωτάτου, ΕΜΠ. 2010
- Τσεβρένη Ι., 2009 : «*Η Πόλη μέσα από τα Μάτια των Παιδιών. Προσεγγίζοντας το Συμμετοχικό Σχεδιασμό του Χώρου μέσα από μία Εναλλακτική Θεώρηση της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης*»,

- Διδακτορική Διατριβή, Τομέας Πολεοδομίας και Χωροταξίας, Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών, ΕΜΠ. 2009
- Eckstein B., Throgmorton J. A., 2003: «*Story and sustainability, Planning, Practice and Possibility for American Cities*», MIT Press, 2003
- Forester J., 1989 : «*Planning in the Face of Power*», Berkeley, University of California Press, 1989
- Fung A. 2006: «*Varieties of Participation in Complex Governance*», Public Administration Review, 2006,
- Throgmorton J. A. 2003: «*Planning as persuasive storytelling in a global – scale web of relationships*», Planning Theory, 2003 Vol 2 (2):125-151
- Wenar L.2003: «*what we owe to distant others*», Politics, Philosophy and Economy 2003 ; 2 ; 283, Sage Publications